

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 27. ФЕБРУАРА 1879.

ГОДИНА VII.

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАДИЋ.

БРОЈ 31.

Излази свака о дану скаке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 и. месечно. — Претплатате се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примно да разашпиље овај лист.

ЈЕВАНЂЕЉЕ ТОЛЕРАНЦИЈЕ.

СТОГОДИШЊА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

Нацрт комаду био је у прози написан. Тај је сачуван. Њему је Лесинг додао више бележака о томе, како му је посао напредовао. Из тих бележака види се, да је израду, или верзификовање глуме своје зачео у половини новембра 1778. а довршио марта 1779. Али већ на брзо, по отпочетку рада, одмах је почeo и штампati, тако, да је већ 1. децембра 1778. могao своме брату послати почетак глуме.

Прича из Бокачијевог „Декамерона“, за коју Лесинг вели, да је извршник његовој глуми, само је у овој важан призор један, а остало је све оригинално. У ономе, што је оригинално, мање се човек може дивити појетичној инспирацији, него оштрији критичког духа, духа, који организује, који све делове радње к оној једној тачци приводи, до које је управо стало. Пак и она отступања отуда, која се песнику учинила, да су неизходна — а нарочито на то служе, да се карактери јасније обележе — имају свога основа у томе, што је Лесинг сву ту мисао темељито простирао и поширио. У осталом причу о султану Саладину и Чивутину Мелхиседеку и није измислио Бокачијо, него ње већ има, у главним ипотезима бар, у „сто новела“ и у „Gesta Romanorum.“ Ј. Дунлок, у својој „Историји песама у прози,“ мисли, да је већина прича, у којима као да има „срдње са хришћанском религијом“, поникла од исланских Чивута и Арапа, па и ова прича по свој прилици је потекла из какве год рабинерске традиције. Но томе насупрот мора се приметити, да има нека стара перзијска приповетка, која је доста слична „причи о прстену,“ али онде нити се мисли јудејска, нити хришћанска религија, него само три разне муҳамеданске секте.

Било како му драго: Лесинг је тек прпео из

„Декамерона“, и то нецосредно, а догађај сам у спољњим ипотезима оставио је поприлично непромењен. И код Бокачија је султан Саладин, који се — како је у новчаној иеприлици — сећа неког „зјело“ богатог, а до зла бoga тврдице Чивутине (Мелхиседека), кога, да би од њега лукавством измамио новаца, пита: „Ќоју веронауку држи за праву и истиниту, да ли јудејску или сараценску или хришћанску!“

Од тога, како је та прича изложена, само је у томе Лесинг одступио, што ће код њега не рађа лукавство код јуначког Саладина, него што овога тек сестра му на то подстиче, — мотивовање, које за саму ствар до души не је битно, али је за карактере у комаду изврсно. Одговору, што га Бокачијев Чивутин даје, додао је Лесинг мотив, који је за његову етичну цел необично важан, на име, да прстен, што га отац свагда само једном од својих синова оставља, овоме не само највећи углед међу браћом даје, него да је у прстена уједно и тајна сила, да

„Човека омили богу и људима,“ а то је баш од највеће важности, кад се примене на све три религије. Код Бокачија се приповетка чивутова и свршује тиме, да три сина своје прстене не могу да разазнају једно од другога и да Чивутин тај примेर примењује на све три религије. Све, што за тим још долази, препирка синова између себе, њихова тужба пред судијом и дивна одлука судијина, све је то Лесинг додао. Црта фине поруге, која можда лежи у првобитном извору, код Лесинга се раствара у узвишеност идеје и у величину њеног извађања.

Хтело се Лесинговом комаду да пребаци, да у њему Хришћани играју најнеповољнију улогу. Но при том се превиђа, да је Лесинг тај комад

писао изрично против хришћанске охолости и хришћанске интолеранције, јер се ова у нашим европским околностима ужасно осилила била, и јер је њему више на срцу лежала чистота оне религије, којој је сам припадао, него чистота икоје друге.

Са оном врстом „толеранције“, која само хоће да трипи оно, што је негативно, немају Лесингови назори никаква посла, па је неизложиво, да их још и данас има, који Лесинга у тој тачци рђаво разумеју. Против онога, што је у религији позитивно, Лесинг само онде говори, где оно у себи скрива и интолеранцију. Зар то позитивно Лесинг не штеди н. пр. у крсташу витезу, * томе ремеку хришћанске скромности, простосрдачности и побожности? Погрешке младог крсташа погрешке су његове младости, рђаве стране његовог стаљежа. Овима у пркос слика њега песник ипак као пријатну мушку отворену марав.

Међу хришћанским лицима у комаду — извесна карактеристика Даје тек се више односи на жену, него на хришћанку — само је патријарх наслажан безобзирном строгошћу, као саможиви, охоли попа, коме само на срцу лежи моћ свештенства, не шак чистота и величина хришћанства. У осталом и та је слика хисторична. Оригинал јој беше патријарх Ираклије у Јерусалиму, опште познати узор неваљалства, а Лесинг вели у једној од примедаба; што их је дometнуо своме нацрту у прози, да му је жао, што тај патријарх у његовом комаду „ни далеко тако рђав не изгледа, као што је у хисторији.“ На сваки начин је Лесинг у суттану Саладину, који је управо хисторички карактер комада, узор, по коме га је израдио, јако полешао и оплеменио. Али Саладин се исто тако не може сматрати као репрезентант мухамеданске вере, као год што није ни патријарх заступник хришћанске, а Натаан јудејске вере.

Натаан, као главно лице у комаду, мораде постати и заступник моралне идеје тог комада. То је Лесингу већ прописано било грађом за новелу. Ко отуда изводи, да је у тој глуми „Чивут“ уздигнут, и то тако, да су тиме Хришћани понижени, тај пре свега заборавља, да Натаан и није представљен као строг „Чивут“, него као „му-

драц“, не као мудри Чивут, него као „мудрац“ у опште. Само као такав био је у стању Реху однеговати нити као Хришћанку, шти као Чивуткињу, него у религији морала и човекољубља, као затуцани Чивут Натаан би најмање могао кога настављати у таквој светској религији човекољубља.

Али је училац те религије сам песник, сам Лесинг. Хтедоше неки, да представе као узор Натаану Лесинговог пријатеља Мојсија Менделсона. Но Лесингу није требало никаквога узора, а то, што се о неком тобожњем узору говори, даје се на то свести, да је Лесинг, кад је Натаана писао, Мојсија Менделсона поштовао и љубио. Да је Лесинг јудејској религији исто тако пребацио интолеранцију, доста доказују речи, које он у Натаану (2 чин, 5 призор) младом крсташу витезу у уста међе, о интолеранцији вере јудејске, чивутског народа,

„Његове гордости,

Да гордости оне од старина

Сираам Хришћана па и Мусулмана.

Само његов бог да је иправи бог!“

То је рођена мисао песникова, који онет сам, у особи Натаана, па то одговара:

„Шта је народ?

Зар Хришћани један и Чивутин

Пре је био Хришћан и Чивутин

Него човек?“

Но врло је добро Мојсије Менделсон судио, кад је рекао, да баш хришћанству служи највећу част Лесингова глума; јер народ, у кога се један човек до те висине мисли могао успети, народ тај морао је бити јавно обавештен у свему, морао је стајати на највишем ступњу образовања.

Кад, не обзирући се на велики узвишенци смрт, који нам јасно и бистро као сунце из Лесингове глуме светли, испитамо драматску вредност њену, можемо мирним срцем изрећи, да у „Натаану“ права драматска жица није баш најјача. Сва акција, што ју је Лесинг изумео, састоји се из сродничких зајмета, или управо из решавања истих, јер то, што патријарх Натаан грози, једва да доноси јачег покрета у целу ствар, јер не носи за собом никакве посљедице. Али и замрсивање разних сродничких одношаја и обавештење о њима, ма да је изврсно, као и цела група карактера, служи једино великој идеји драмата, и има у себи врло мало драматичнога или појетичнога, ма да се у изради, у живој боји це-

* Тако преводи и поконхи Хаџи-Светић назив: Tempelherr, по већ и „крстоносац.“

лине показује песник правог соја. Још већма, да боме, у савршеном и живом приказу карактера. У тим карактерима је тежиште целине, не у акцији, која се развија. Они призори, који нам

друшу најјаче потресају, добили су снагу за то у великој вештини песниковој, којом зна да даде најживља израза најдубљим и најтајнијим осећајима својих особа.

(Спрчиће се.)

Ј И С Т И Џ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Потурица). Драма у 4 чина, од Ивана Кукучевића Сакциског, приказана је у недељу 18. фебруара о. г.)

Потурица је од старијих драма у репертоару нашег позоришта, те је већ више пута приказана, а сигурно ће се још приказивати. Ако узмемо у обзир то, што је досад више пута данана та драма, то смо ослобођени тако да ближег погледа у њу саму, у њену садржину, и т. д. Али ако ипомислим, да ће се она још представљати, онда смо у праву, да проговоримо коју више о њојзи.

„Потурица“ је пушта тужних усномена о насиљу турском у Босни и Херцеговини. Људа глава мисао о њојзи јесте насиље једно, само насиље вештачки удешено. Отимање хришћанске девојке од жива оца удешава кајмакам Селим фино и промишљено. Кроз људа 4 људа тражи он начина, да отме Bojanu, Miјatovu кћер и Blatzkovu заручницу, и на послетку му све уништи братрођени — Trojan. Гледећи „Потурицу“ мора нам пасти у очи, како је пушта приповедака и особито философије. Свака је особа мали филозоф. Ту прости Херцеговци и Херцеговкиње филозифирају. Тако јако не би био кадар ко други, који је и нешто школа савршио и света прошао. Писац је Херцеговце уздигао мало у њихову уму изображењу. Ово смо примили, да је више, него што јесете, али се даде наћи у драми и онога, чега нема. Нема у њојзи башонога, што би јој име одбранило, нема драмских момената. „Потурица“ као драма доста је слаба драма. У нас је мало драма, а још мање вазданих, или бар приличних драма. Као драма могао би „Потурица“ изостати, али не може изостати као жива књига беснила турског, или још више потурчењачког, јер је потурица грђи од Турчина. Многи су изашли задовољни из позоришта после представе, али тих је од публике било; рецензент не може потпуно задовољан бити. Суд публичин и суд рецензентов јесу два разна суда, и врло често се не слажу, но, ако је публика задовољна — рецензент мора из куртоаџије башитуписати.

Улоге су биле раздане новим члановима позоришне дружине. Тако је у недељу приказивао нам потурицу Селима г. Ружић (ми га тада први пут гледасмо у тој улози), а пређе покојни Телечки и доцније Брани. Телечковог и Брачијевог Селима гледасмо давно: доста смо већ заборавили, а тада још и не судисмо као данас — те за то нам се вазда и представа г. Ружића више допала. Места, где има Селим да покаже своје славољубље, па онда, где се плаши свога дела, себе самога, приказао нам је г. Ружић са свим пластично, да му ни сам Селим не би забавио. Г. Јовановић и г. Рајчевић (Нафир и Смана) одвећ су Србенде, а њихетици, те им стари Турци нису од руке ишли; још други се добро држао. Г. Рајковић (Влатко) је тога вече ра

хтео и гласом виља да покаже, да је Херцеговац, јунак, кад је онако викао. Мислимо лакши и одмерији тон боље би прилично. Игра и кретање му било је са свим на свом месту. Г. Зорић је у јадном и тужном Херцеговцу имао прилике да покаже, шта уме, и извео је све старачке и плашњиве ратничке призоре као и заку веру у реч Селимову добро, али није могао пред Влатком, пред својим тако рећи зетом, да се отресе оног ропског понашања, кога се држао иначе добро пред Селимом. Какав је био пред кајмакамом такав и пред зетом, а допустиће нам, да се то даде учинити врло лако, кад си само погледао, кога има пред собом. Гадну улогу Мусијину извео је г. Добриновић врло лепо, ако се даде учинити лепо извести та улога. Сметао нам је само његов низак узраст. Међу тим ми смо видели да он може бити и јуначина на даскама, а не само шалчивчина. Љ Тројана је г. Лукић ногодно. Честит карактер је благодарна улога, ма се и не приказивала добро, али кад се добро изведе, онда се представљач скакоме мора допасти. Нама је жао, што су се његове братске речи у последњој радњи одбиле од Селима, и што није успео, ма да му је писац ставио на расположење, много разлога, и ма да има добро да се подухвати, да не би уморио и себе и публику. Дијалог је тај био развијен. Љ остали мушки одговорили су својим задатцима, толико колико им донустише њихове младе снаге. — Нек извичне женске, што их сенаријамо од мушких и што на крају о њима говоримо. Тако су и налисти уписаны. Поред читавог тутета мушких долазе тек три женске: Bojanu (гђа Рајковића), Margita (гђа Б. Хацићева) и Smitja (гђа Ј. Поповићева) па и од ових Margita се силом утутнула између Bojanе и Smitje. Bojan је женска јуначна. Љ слабој женској тешко ју је представити, а још мање могли смо то очекивати од гђе Рајковиће, која се налази у своме елементу, кад приказује наивну и лакоумну девојчицу, но међу тим труд и студија учинили су и ове своје. Гђа Б. Хацићева је незнатну улогу зачинила лепим одевлом и благим „утешитељним“ гласом. Пратијору Smitju, гадну Smitju склопила је гђа Ј. Поповићева и ма да јој је ружан карактер пробудио негодовање у публике, шак је заслужила наше признање. На послетку примећујемо у онште, да се више нази на нагласак, кад се говори у стиховима, јер је врло неугодно слушати незгодан и погрешан нагласак, а у „Потурици“ се ово јако примећајело. Осим тога женском особљу служи у похвалу, што улоге научи свагда, а неким мушкима не би шкодило, кад би улоге који пут више прочитали и привранији изишти на позорницу. Тада и публика не би била тако сретна, да слуша два пут једно исто: из шапачевих и представљачевих уста, а и представљач би остао у добром гласу код гледалаца. С. М.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

31. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 21.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 27. ФЕБРУАРА 1879.

По други пут:

ДЕВОЈАЧКИ ЗАВЕТ.

Шаљива игра у 5 чинова, од грофа Александра Фредра, превео Ј. Е. Томић.

О С О В Е:

Дубровека	Ј. Поповићева.
Анђелија	М. Рајковићка.
Клара	Л. Хаџићева.
Радостин	Рајковић.
Густав	Ружић.
Албин	Лукић.
Пван слуга	Поповић.

У четвртак 1. марта по други пут: „Стриц.“ Позоришна игра у 5 чипова, написала принцеза саксонска Амалија, превео Ј. Ђорђевић.

Умољавају се поштовани претплатници, да би први а сада већ и други део своје претплате изволели исплатити у трговини браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 са хата после подне, а увече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.